BOŞLANĞIÇ SINF ÖQITUVÇILARI REFLEKSIV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRIŞDA INTERFAOL TEXNOLOGIYALARNING ÖRNI

Qizlargul Ollaberganova*
Osiyo Xalqaro Universiteti 1-kurs magistranti
✉ ollaberganovaq@gmail.com

ANNOTATSIYA

Uşbu maqolada boşlanğiç sinf öqituvçilarining refleksiv faoliyatini rivojlantirişda zamonaviy interfaol texnologiyalardan foydalanişning nazariy va amaliy asoslari tizimli ravişda tahlil qilinadi. Pedagog şaxsida kasbiy refleksiyaning şakllaniş omillari, öz-özini tahlil qiliş, tanqidiy fikrlaş va pedagogik vaziyatlarni xolisona baholaş mexanizmlari ilmiy nuqtayi nazardan izohlanadi. Maqolada prognozlaştiruvçi, operativ va retrospektiv refleksiya bosqiçlarining dars samaradorligini oşirişdagi örni asoslab berilgan. Şuningdek, SWOT-tahlil, FSMU, keys-stadi, refleksiv kundalik hamda Lesson Study kabi interfaol yondaşuvlar asosida boşlanğiç sinf öqituvçilarining refleksiv kompetensiyasini takomillaştiriş mexanizmlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar

refleksiya, refleksiv faoliyat, refleksiv kompetensiya, boşlanğiç ta’lim, interfaol texnologiyalar, kasbiy rivojlaniş, pedagogik tahlil, öz-özini baholaş, qayta aloqa, Lesson Study.

DOI: 10.5281/zenodo.24478048

KIRIŞ

Zamonaviy ta’lim tizimidagi tub islohotlar va raqamlaştiriş jarayonlari boşlanğiç sinf öqituvçisidan nafaqat çuqur fan bilimlari va metodik mahoratni, balki öz pedagogik faoliyatini muntazam tahlil qilib boriş, erişilgan yutuqlar hamda yöl qöyilgan kamçiliklarni xolisona baholaş qobiliyatini talab etadi. Ayniqsa, boşlanğiç ta’lim bosqiçida öquvçilarning yoş, psixologik va kognitiv xususiyatlari özига xos bölganligi sababli, pedagogning har bir öquv maşğulotiga refleksiv yondaşişi ta’lim sifatini belgilovçi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Pedagogikada refleksiv faoliyat — bu öqituvçining öz kasbiy harakatlari, dars jarayonida qabul qilgan qarorlari, öquvçilar bilan örnatgan muloqoti va ularning natijalarini ongli ravişda tahlil qiliş hamda qayta muşohada etiş jarayonidir. Refleksiv kompetensiyaning yetarli darajada rivojlanmaganligi öqituvçi faoliyatida bir xillik (şablonlik), özgaruvçan pedagogik vaziyatlarga moslaşa olmaslik va öquvçilarning individual ehtiyojlarini ilğay olmaslik kabi muammolarni keltirib çiqaradi. Şu bois boşlanğiç sinf öqituvçilarining refleksiv faoliyatini interfaol texnologiyalar vositasida rivojlantiriş bugungi kun pedagogika fanining dolzarb yönalişlaridan biridir.

Adabiyotlar tahlili

Ilmiy-pedagogik va psixologik tadqiqotlarda N. A. Muslimov, Ö. Q. Tolipov, B. X. Xodjayev, A. V. Xutorskoy hamda D. Şon kabi olimlar öqituvçining kasbiy şakllanişida refleksiyaning hal qiluvçi ahamiyatga ega ekanini ta’kidlaydilar. Tadqiqotçilarning fikriça, pedagogik refleksiya öqituvçining öz-özini kasbiy rivojlantiriş mexanizmi bölib, u uç asosiy bosqiçda namoyon böladi: darsga tayyorgarlik jarayonidagi prognozlaştiruvçi refleksiya, dars davomidagi vaziyatli (operativ) refleksiya hamda maşğulot yakunidagi retrospektiv tahlil. Agar uşbu bosqiçlar tizimli ravişda amalga oşirilmasa, öqituvçi öz xatolarini takrorlayveradi va kasbiy ösişdan töxtaydi. Şu sababli öqituvçi refleksiyasini rivojlantirişda an’anaviy ma’muriy nazorat emas, balki faol muloqot va hamkorlikka asoslangan interfaol texnologiyalardan foydalaniş zarur.

Boşlanğiç sinf öqituvçilarining refleksiv faoliyatini rivojlantirişda **birinçi samarali yönaliş — tanqidiy-tahliliy interfaol texnologiyalar** bölib, ular öqituvçining öz darsini tizimli ravişda tahlil qilişiga qaratilgan. Xususan, «SWOT-tahlil» va «FSMU» texnologiyalari pedagogga ötkazilgan darsning kuçli va zaif tomonlarini aniqlaş, mavjud metodik imkoniyatlardan unumli foydalaniş hamda yuzaga kelişi mumkin bölgan xavf-xatarlarning oldini oliş imkonini beradi. Masalan, boşlanğiç sinf öqituvçisi ona tili yoki matematika

darsidan söng «SWOT-tahlil» jadvalini töldiriş orqali qaysi topşiriq öquvçilarda qiziqiş uyğotganini va qaysi bosqiçda vaqt taqsimoti notöğri bölganini aniq köra oladi. Bu texnologiya öqituvçining öz faoliyatiga nisbatan xolisona va konstruktiv munosabatini şakllantiradi.

Ikkinçi yönaliş — muammoli-vaziyatli texnologiyalar, xususan «Keys-stadi» (muammoli vaziyatlar tahlili) metodidir. Boşlanğiç sinf öqituvçisi har kuni dars jarayonida kutilmagan pedagogik va psixologik vaziyatlarga duç keladi: öquvçilarning diqqati tez çalğişi, özlaştiriş darajasidagi tafovutlar yoki guruhda işlaş jarayonidagi kiçik nizolar şular jumlasidandir. «Keys-stadi» texnologiyasi asosida taşkil etilgan metodik seminarlarda öqituvçilar real dars vaziyatlarini tahlil qiladilar, muammoning tub sabablarini izlaydilar va muqobil yeçimlarni işlab çiqadilar. Uşbu jarayon pedagogda vaziyatli (operativ) refleksiyani kuçaytirib, murakkab holatlarda tezkor va töğri qaror qabul qiliş könikmasini rivojlantiradi.

Uçinçi yönaliş — öquvçilar bilan tezkor qayta aloqa (feedback) örnatişga asoslangan interfaol usullar majmuasidir. Boşlanğiç sinf öqituvçisi öz darsi samaradorligini eng avvalo öquvçilarning munosabati va özlaştiriş darajasi orqali baholaydi. Dars yakunida qöllaniladigan «Çiqiş çiptasi» (Exit ticket), «Ikki yulduz va bir tilak», «Svetofor» hamda «Refleksiya daraxti» kabi interfaol usullar öquvçilarga dars haqidagi fikrlarini sodda va tuşunarli tarzda bildiriş imkonini beradi. Öqituvçi esa uşbu natijalarni «Refleksiv kundalik» yoki elektron portfolioda umumlaştirib boriş orqali öz metodikasini takomillaştiradi, qaysi mavzularni qayta tuşuntiriş zarurligini aniqlaydi.

Törtinçi yönaliş — jamoaviy va hamkorlikka asoslangan interfaol texnologiyalar, jumladan «Lesson Study» (Darsni hamkorlikda örganiş) yondaşuvidir. Uşbu texnologiya doirasida boşlanğiç sinf öqituvçilari kiçik ijodiy guruhlarga birlaşib, muayyan bir darsni birgalikda rejalaştiradilar, uni amalda ötkazadilar, öquvçilarning öquv faoliyatini kuzatadilar va darsdan söng hamkorlikda çuqur refleksiv muhokama olib boradilar. Hamkasblar örtasidagi oçiq va döstona muhokama muhiti öqituvçiga öz darsini taşqi kuzatuvçi nigohi bilan köriş, ilğor tajribalarni özlaştiriş hamda kasbiy mahoratini uzluksiz oşirib boriş imkoniyatini yaratadi.

Boşlanğiç sinf öqituvçilarining refleksiv kompetensiyasini rivojlantirişda interfaol treninglar va raqamli vositalar (masalan, öz darsini videotasvirga olib tahlil qiliş, onlayn sörovnomalar ötkaziş) ham alohida örin tutadi. Trening maşğulotlari davomida pedagoglarda öz-özini anglaş, emotsional barqarorlik, tanqidiy fikrlaş va öz faoliyatiga ijodiy yondaşiş kabi sifatlar rivojlanadi. Amaliy tajriba şuni körsatadiki, interfaol texnologiyalardan muntazam foydalanadigan boşlanğiç sinf öqituvçilari dars jarayonida yuzaga keladigan qiyinçiliklarni samarali bartaraf etadilar va öquvçilarning biliş faolligini yuqori darajada ta’minlaydilar.

XULOSA

Örganilgan ilmiy-nazariy va amaliy materiallar asosida quyidagiça xulosa qiliş mumkin: boşlanğiç sinf öqituvçilarining refleksiv faoliyatini rivojlantiriş ta’lim sifatini oşirişning muhim pedagogik şartidir. Interfaol texnologiyalar (SWOT-tahlil, FSMU, keys-stadi, qayta aloqa usullari va Lesson Study) öqituvçining özözini tahlil qiliş va baholaş könikmalarini tizimli ravişda şakllantiradi. Refleksiv kompetensiyasi rivojlangan boşlanğiç sinf öqituvçisi şunçaki tayyor bilim beruvçi emas, balki öz faoliyatini doimiy tadqiq etuvçi, yangilikka intiluvçi va öquvçilarning har tomonlama rivojlanişini ta’minlovçi ijodkor pedagog darajasiga kötariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Özbekiston Respublikasi Prezidentining «Maktabgaça va maktab ta’limi tizimini yanada takomillaştiriş çora-tadbirlari töğrisida»gi Farmon va qarorlari.

2. Muslimov N. A., Usmonboyeva M. H., Sayfurov D. M., Törayev A. B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – Toşkent: Sano-standart, 2015. – 120 b.

3. Tolipov Ö. Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toşkent: Fan, 2006. – 260 b.

4. Xodjayev B. X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toşkent: Sano-standart, 2017. – 416 b.

5. Azizxöjayeva N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toşkent: Özbekiston Yozuvçilar uyuşmasi Adabiyot jamğarmasi naşriyoti, 2006. – 160 b.

6. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика. – Москва: Изд-

во УНЦ ДО, 2005. – 222 с.

7. Sçön, D. A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. – New York: Basic Books, 2017. – 374 p.